DEANUČÁZÁDAGA
GUOLÁSTANHÁLDDAHUS
TANAVASSDRAGETS FISKEFORVALTNING

Tana bru, den 15. oktober 2026

Til: Klima- og miljødepartementet
E-post: postmottak@kld.dep.no
Deres ref.: 26/4470

Smolten trenger hjelp nå!
Innspill til ny stortingsmelding om laks, sjøørret og sjørøye

Tanavassdragets fiskeforvaltning (TF) viser til Klima- og miljødepartementets invitasjon til å gi skriftlige innspill til arbeidet med ny stortingsmelding om laks, sjøørret og sjørøye.
Situasjonen for laksebestandene i Tanavassdraget er svært alvorlig. Laksefisket har vært stengt siden 2021, og bestandene er fortsatt på et kritisk lavt nivå. Flere av bestandene står i fare for å miste sin langsiktige produksjonsevne og genetiske variasjon.

Stengningen har samtidig medført omfattende konsekvenser for lokale fiskerettighetshavere, samisk laksekultur, tradisjonell næringsutøvelse og lokalsamfunnene langs vassdraget.
TF mener at tiden nå er inne for å rette en langt større del av forvaltningsinnsatsen mot de påvirkningsfaktorene som reduserer laksens overlevelse, fremfor fortsatt bare å konsentrere tiltakene om begrensninger i det lokale fisket.
Dersom bestandene skal bygges opp igjen, må både smoltoverlevelsen i vassdraget og overlevelsen i sjøfasen forbedres. Dette forutsetter konkrete tiltak, en helhetlig forståelse av påvirkningsfaktorene og en mer rettferdig fordeling av ansvaret for bestandsoppbyggingen.

1. Smoltoverlevelse– fra forskning til tiltak

Smoltens overlevelse er avgjørende for gjenoppbyggingen av laksebestandene i Tanavassdraget.
Gjennom flere år har lokalbefolkningen pekt på et omfattende predasjonstrykk fra blant annet gjedde, mink, oter, sel og fiskespisende fugler. Etter flere års forskning foreligger det nå dokumentasjon som bekrefter at predasjon fra gjedde utgjør en betydelig dødelighetsfaktor for utvandrende smolt.
Det er særlig viktig å undersøke predasjonens samlede betydning i de ulike delene av vassdraget, og hvordan den påvirkes av endringer i artssammensetning, vanntemperatur og smoltens vandringsatferd.

TF mener det er behov for en vesentlig sterkere innsats for å redusere predasjonsrelatert dødelighet. Videre forskning er nødvendig, men må ikke bli en begrunnelse for å utsette tiltak der kunnskapsgrunnlaget allerede er tilstrekkelig.
TF ber om at stortingsmeldingen:

- Prioriterer tiltak som reduserer smoltdødeligheten i Tanavassdraget.
- Legger til rette for målrettede og økologisk forsvarlige tiltak mot predasjon, med særlig oppmerksomhet på gjedde.
- Sikrer langsiktig finansiering av overvåking, forskning og konkrete tiltak for økt smoltoverlevelse.
- Legger større vekt på lokal og tradisjonell kunnskap ved vurdering og gjennomføring av tiltak.

2. Oppdrettsvirksomhet og samlet belastning på laksebestandene

Laksebestandene i Tanavassdraget påvirkes også av forhold utenfor vassdraget.
Lakselus, sykdommer og rømt oppdrettslaks representerer kjente risikofaktorer for ville laksefiskbestander. Samtidig viser forskning at endringer i havmiljøet og næringstilgangen kan påvirke laksens vekst og overlevelse i sjøfasen.
Genetiske undersøkelser viser at en betydelig andel av laksen fanget i sjølaksefisket i Varanger har tilhørighet til Tana. Ifølge Vitenskapelig råd for lakseforvaltning utgjør denne andelen anslagsvis 8–13 prosent, med hovedtyngden fra Tanavassdraget.
Dette viser at påvirkningsfaktorer i Varangerfjorden også kan ha betydning for laksebestandene i Tanavassdraget.
TF mener det er nødvendig at den samlede belastningen fra oppdrettsvirksomhet blir vurdert før det gis tillatelser til økt produksjonskapasitet eller etablering av nye oppdrettsanlegg.

Russisk oppdrett må inngå i modellberegningene for Øst-Finnmark.
Oppdrettsvirksomheten på russisk side, særlig i Petsjengafjorden og videre langs kysten mot Murmansk, representerer en mulig grenseoverskridende påvirkningsfaktor.
Havstrømmer og spredning av lakselus følger ikke nasjonale grenser. Det er derfor nødvendig at norsk miljøforvaltning vurderer påvirkningen fra oppdrettsanlegg på både norsk og russisk side.
TF mener at relevante russiske produksjonsdata må inngå i modellberegningene for lakselusspredning og samlet miljøbelastning i produksjonsområde 13 (PO13 – Øst-Finnmark).
Dersom russiske oppdrettsanlegg ikke inngår i modellgrunnlaget, kan den samlede påvirkningen bli undervurdert.
Det må derfor dokumenteres om russiske anlegg og produksjonsdata er inkludert i dagens beregninger, og hvilken usikkerhet eventuelle manglende data medfører.

TF ber om at stortingsmeldingen:

- Stiller krav om at relevant russisk oppdrettsvirksomhet inngår i modellberegningene for lakselusspredning og samlet miljøbelastning i PO13 og eventuelle andre relevante nærliggende områder.
- Sikrer at den grenseoverskridende påvirkningen vurderes både ved regulering av produksjonskapasitet og ved behandling av nye oppdrettslokaliteter.
- Legger til rette for økt overvåking av lakseluspåslag på vill laksefisk i Øst- og Midt-Finnmark.
- Prioriterer økt kunnskap om utvandringstidspunkt, vandringsruter og sjøoverlevelse hos smolt fra Tanavassdraget.
- Sikrer at oppdrettsaktiviteten ikke påfører de allerede sterkt svekkede bestandene ytterligere uakseptabel belastning.

TF mener at føre-var-prinsippet og hensynet til samlet belastning må tillegges særlig vekt når laksebestandene allerede er på kritisk lave nivåer.

3. Klimaendringer og økologiske ubalanser i Tanavassdraget

Klimaendringene kan medføre betydelige endringer i fiskebestandenes sammensetning og økologiske samspill i Tanavassdraget.
Økte vanntemperaturer kan gi enkelte arter bedre vekst- og levevilkår, mens kaldvannstilpassede arter som laks, ørret, røye, sik og lake kan oppleve redusert tilgang til egnede leveområder.
Dette kan føre til en negativ utvikling der kaldvannstilpassede fiskebestander både påvirkes direkte av økte temperaturer og indirekte gjennom økt konkurranse og predasjon fra andre arter.
Lokale fiskere har over tid observert endringer i artssammensetningen og pekt på dette som en mulig medvirkende årsak til den negative utviklingen i laksebestandene.
TF mener at det er nødvendig med en mer helhetlig forståelse av hvordan klimaendringene påvirker samspillet mellom fiskearter i Tanavassdraget.
Et ensidig fokus på predasjon vil ikke være tilstrekkelig. Også konkurranse om næring og leveområder, endringer i artenes utbredelse og samspillet mellom disse faktorene må undersøkes.
TF ber om at stortingsmeldingen legger til rette for et langsiktig forsknings- og overvåkingsprogram som undersøker klimaendringenes virkninger på artssammensetning, konkurranse, predasjon og produksjon av anadrom laksefisk i Tanavassdraget.

4. Pukkellaksbekjempelse må ikke øke dødeligheten hos atlantisk laks

Pukkellaks representerer en ny og betydelig utfordring for forvaltningen av Tanavassdraget.
TF anerkjenner behovet for å begrense etablering og spredning av pukkellaks. Bekjempelsen må imidlertid gjennomføres på en måte som ikke påfører de stedegne laksebestandene ytterligere uakseptabel belastning.
Undersøkelser fra Tanavassdraget har vist at fiskefeller og ledegjerder påvirker vandringsatferden til både opp- og nedvandrende fisk.
Forsinket vandring og endret atferd ved ledegjerder øker energiforbruk og økt predasjonsrisiko, samt forstyre den naturlig utvandringsvindu, der tidspunkt på utvandring kan spille en nøkkelrolle for smoltenes overlevelse. I tillegg må risiko for stress og mekaniske skader vurderes. Når laksebestandene allerede befinner seg på kritisk lave nivåer, må også begrensede tilleggstap tas på alvor.
TF mener det er behov for større innsats for å sikre en mest mulig naturlig og uhindret vandring for atlantisk laks og smolt..

TF mener at bekjempelse av én uønsket art ikke må gjennomføres på bekostning av overlevelsen til en sterkt truet stedegen laksebestand.

5. Lokal og tradisjonell kunnskap må gis større betydning

Lokalbefolkningen langs Tanavassdraget har gjennom flere tusen år opparbeidet omfattende kunnskap om fiskebestandene, vandringsforholdene, predatorene og endringene i vassdragets økosystem.

Denne kunnskapen har stor betydning for å forstå utviklingen i fiskebestandene og for å identifisere aktuelle forvaltningstiltak.
Naturmangfoldloven § 8 slår fast at myndighetene også skal legge vekt på kunnskap basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder samisk bruk.
TF mener at lokal og tradisjonell kunnskap i større grad må anerkjennes som en selvstendig del av kunnskapsgrunnlaget og integreres systematisk i forskning, overvåking og forvaltningsbeslutninger.
Dette forutsetter reell involvering av lokale kunnskapsbærere, og at kunnskapen ikke utelukkende blir vurdert ut fra allerede etablerte vitenskapelige forståelsesrammer.

TF ber om at stortingsmeldingen konkretiserer hvordan lokal og tradisjonell kunnskap skal dokumenteres, anerkjennes og brukes i beslutningsprosesser, i tråd med naturmangfoldloven § 8.

6. Samiske rettigheter og laksekultur må få et eget kapittel

Laksefisket i Tanavassdraget er langt mer enn høsting av en naturressurs.
Fisket er en sentral del av den elvesamiske kulturen og har gjennom flere tusen år gitt grunnlaget for tradisjonell kunnskap, språk, identitet, næringsutøvelse og samfunnsliv.
Fiskerettighetene i Tanavassdraget bygger på historisk bruk og er lovfestet gjennom internasjonale konvensjoner, grunnloven og særlovgivningen for vassdraget.
Den langvarige stengningen av laksefisket har derfor ikke bare økonomiske konsekvenser, men innebærer også omfattende begrensninger i utøvelsen og videreføringen av samisk laksekultur- med alt det medfører.
Det er avgjørende at den nye stortingsmeldingen behandler disse spørsmålene som rettighetsspørsmål, og ikke utelukkende som spørsmål om kulturminnevern eller lokal medvirkning.

TF ber om at stortingsmeldingen inneholder et eget kapittel om samiske rettigheter og laksekultur, med utgangspunkt i blant annet Grunnloven § 108, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 og ILO-konvensjon nr. 169.
Kapitlet må blant annet belyse statens forpliktelser til å beskytte det materielle og immatrielle naturgrunnlaget for samisk kulturutøvelse, betydningen av historiske fiskerettigheter og hvilke konsekvenser langvarig stenging av fisket har for muligheten til å videreføre laksekulturen.
Det må også sikres at berørte samiske rettighetshavere og deres representative organer blir konsultert i saker som kan påvirke deres rettigheter og kulturutøvelse.

7. Rettferdig byrdefordeling – utvidelse av Havbruksfondets fordelingsordning til kommuner, lokalsamfunn og forvaltningsorganer for laksevassdrag

Lokale fiskerettighetshavere og lokalsamfunn langs Tanavassdraget har gjennom flere år med stengt laksefiske båret omfattende økonomiske, sosiale og kulturelle belastninger.
Samtidig påvirkes laksebestandene av en rekke forhold utenfor det lokale fisket, herunder virksomhet i sjøområdene som inngår i laksens vandringsruter.
TF mener det er nødvendig med en mer rettferdig fordeling av ansvaret og byrdene ved bestandsoppbyggingen.
Dette innebærer at også sektorer som bidrar til negativ påvirkning på bestandene, må pålegges et større ansvar for å redusere belastningen og bidra til nødvendige tiltak.
TF mener at fordelingsordningen for Havbruksfondets midler må endres slik at også kommuner, lokalsamfunn og elveforvaltere som rammes økonomisk av stengt laksefiske, sikres kompensasjon.

Det fremstår som fundamentalt urimelig at innlandssamfunn og lokale rettighetshavere skal bære store deler av de økonomiske og kulturelle konsekvensene av sviktende laksebestander, samtidig som en svært lønnsom havbruksnæring, som bidrar til belastningen på laksen.

TF mener derfor at stortingsmeldingen må legge til grunn prinsippet om en rettferdig byrdefordeling, både når det gjelder miljøtiltak og økonomisk kompensasjon.

8. Behov for konkrete tiltak og tydeligere ansvar

TF vil understreke at det allerede foreligger omfattende kunnskap om flere av påvirkningsfaktorene som bidrar til den negative bestandsutviklingen.
Ytterligere forskning vil være nødvendig, særlig for å forstå samspillet mellom klimaendringer, predasjon, konkurranse og forholdene i sjøfasen.
Samtidig må behovet for mer kunnskap ikke brukes som en generell begrunnelse for å utsette nødvendige tiltak.
Naturmangfoldloven § 9 understreker at mangel på kunnskap ikke skal brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate tiltak når det foreligger risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet.
TF mener at stortingsmeldingen må følges opp med en konkret og forpliktende handlingsplan, med definerte tiltak, ansvarsfordeling, finansiering og tidsfrister.

Handlingsplanen må ha som hovedmål å redusere dødeligheten hos laks, sjøørret og sjørøye, sikre bestandsoppbygging og legge grunnlaget for at tradisjonelt fiske og lokal rettighetsutøvelse igjen kan gjenopptas på et bærekraftig nivå.

Avslutning

Tanavassdraget står i en situasjon der ytterligere tap av laks kan få langvarige konsekvenser, ikke bare for bestandene, men også for naturmangfoldet, lokalsamfunnene og den elvesamiske laksekulturen.
Gjennom flere år har lokale rettighetshavere bidratt til bestandsoppbyggingen gjennom omfattende begrensninger og full stenging av laksefisket. Dette har vært et svært inngripende tiltak, uten at bestandene så langt har vist en tilstrekkelig positiv utvikling.
En framtidig forvaltning kan derfor ikke baseres på at lokale rettighetshavere fortsatt skal bære hovedbyrden, mens andre påvirkningsfaktorer i utilstrekkelig grad blir møtt med konkrete tiltak.

Stortingsmeldingen må innebære en tydelig endring i hvordan ansvaret for laksens framtid fordeles mellom de ulike sektorene.
Smolten trenger hjelp nå. Kunnskapen må omsettes til handling, påvirkningsfaktorene må reduseres, og ansvaret for å gjenoppbygge bestandene må fordeles langt mer rettferdig.

Med vennlig hilsen
Tanavassdragets fiskeforvaltning